

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,

hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény

küldendő:

Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DÍJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-
engedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr.
Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Teendőink az ultramontán izgatásokkal szemben.

Hazai történelmünk tanúsága szerint a protestánsizmus s ezzel együtt a lelkiismereti szabadság, a politikai szabadelvűség és alkotmányosság ügye nem egyszer állott hazánkban válságok előtt; nem egyszer kellett szemlélnünk súlyos aggodalmak között vészthozó borulatok keletkezését, a melyek egyházi és nemzeti közéletünk kedvezőbb fejlődése iránt táplált reményeink helyén a csüggedés vagy sötét bizonytalanság nyugtalanító érzéseit keltették fel nemcsak hitfeleink-, hanem a nemzet javarészeiben. A hitbuzgalom és hazafiság azonban az igazság és szabadság eszméinek törhetlen fegyvereivel s a hagyományos politikai bölcsesség és mérséklet irányadása mellett, mindenkor képes volt ama veszélyekkel szembeállani s bár gyakran tengernyi szenvedés és véráldozatok árán, a legszentebbeket: e hazát és nemzetet s a velök egy érdekközösségbe olvadt magyar protestánsizmust megoltalmazni.

Mindenki tudja, hogy napjainkban ismét hasonló válságos idők veszélye fenyegeti ama legféltettebb kincseinket: a modern kultúra terére ezeréves nehéz küzdelem után megifjult alakban és felpezsdült életerővel kilépett magyar nemzeti államot és a szintén szervezkedő s az egységből új erőket fakasztani készülő magyar protestáns egyházakat. A veszélyek közössége ismét az állam és prot. egyház érdekegységét állítja előtérbe s teszi azt kétségtelenül felismerhetővé, akár kelet, akár nyugat felől tornyosuló felhőkre vessük szemünket. A keleti szomszéd államból táplálkozó oláh nemzetiségi ábrándok, a melyek már vakmerő izgatásokban törnek elő, épen úgy fenyegetik a magyar prot. egyház érdekeit, azon féktelen nyílt és titkos nemzeti-

ségi agitációk és törekvések hullámai épen oly veszélyesen nyaldossák főleg épen ref. egyházunk szélső s többnyire védtelen határait, a mennyire megingatni igyekeznek az országterület egyik jelentékeny részében a magyar nemzeti állam alapjait. Viszont a Rómából kiinduló s a „hazafias“ kath. főpapság által megdöbbentő készséggel propagált izgatás az ország törvényei, közbékéje s a közszükség követelte reformok ellen épen annyira sérti az állam souverain jogait, megtámadja tekintélyét s belső jogrendjét, a mennyire létérdekeit veszélyezteti a magyar prot. egyházaknak, szabad kezét akarván biztosítani magának arra, hogy a „lelkiismereti szabadság“ és a dogmák nevében, de a legszembeszökőbb lelkiismereti kényszer alkalmazásával, a prot. egyházak rovására tovább is folytathassa a prozelita-gyűjtés nemtelen munkáját.

Valóban, a napjainkban vakmerőséggel fellépett *ultramontan-klerikalizmus* lényegileg mitsem különbözik a szintoly vakmerű *dakoromanizmustól* az állam szempontjából. Mindkettő a fenálló törvényes rend s annak továbbfejlesztése ellen tör; egyik olyan hazafiatlanság, sőt bűntény, mint a másik; s *Lucaciu* nemcsak a klerus által van közösségben *Schopper-Steiner-Hornig* stb. püspök urakkal, hanem tényeinek jelleménél fogva is. A különbség közöttük csak annyi, hogy a püspök urakat a hagyományos kimélet és nemzeti türelem, jobban mondva előítélet, megóvta még eddig a kir. ügyészek különben kötelees fellépésétől.

Annyi azonban kétségtelen, hogy ez államellenes s a köznép tájékozatlansága és vallásosságára támaszkodó s ezzel visszaélő izgatásokat tovább is tétlenül szemlélnünk a közrend és közjólet érdekében sem szabad. E tekintetben sajnálattal tapasztaljuk eddigelé az államkormány

tehetetlenséggel határos tartózkodását. Mert hiszen azt gondoltuk volna, hogy a királyi placetum joga s az alkotmányos magyar állam magas tekintélye elegendő biztosítékul szolgálhatnak arra nézve, hogy idegen hatalmak romboló befolyása s a legfőbb egyházi, de egyuttal állami mandatáriusok tulkapásai s hazafiatlan magatartása ellenében is az állam és közbéke legfontosabb érdekeit erélyesen megvédelmezni, minden ilyes támadást kellő erélyvel visszautasítani s a bűnösök ellen méltó szigorral eljárni lehetővé váljék. E hitünkben még eddig keserűen csalódtunk. A kérdésnek ez az oldala azonban közvetlenül nem tartozik reánk. Ez az állam és az államkormány dolga.

A kérdés, a mi reánk tartozik, a mi a mi dolgunk, az, hogy e minket is, magyar protestánsokat, valamint a haladás és józan liberalizmus összes híveit az ultramontanizmus részéről fenyegető veszélyekkel és támadásokkal szemben minő álláspontot kell elfoglalnunk, micsoda eszközöket lehet és tanácsos önvédelmünkre alkalmaznunk? Attól természetesen megóv minket nem ellenségeink harcmodora és intenciója, hanem korunk műveltsége, erkölcsünk szelidebb jelleme, s felekezetünk egész szellemi iránya, hogy a letűnt középkor napjaink történetébe beerőszakolt ez epizódjának lejátzásához az erőszak, a szenvedélyek lelketlen felizgatása s

a papi rút önzés jezsuitisztikus eszközeinek felhasználása által járuljunk hozzá.

Helyesnek és kívánatosnak tartjuk, hogy szoroson egyházi téren a fenforgó egyházpolit. kérdésekre nézve azt az álláspontot foglaljuk el, a melyet már úgy a reformátusok, mint az ág. evangélikusok zsinata magáévá tett, kimondván a legsarkalatosabb reformkérdésre: a polgári házasságra vonatkozólag azt, hogy a házassági ügy első sorban állami szempontból bírálendő el, s ezért is, meg azért, mert a kormány javaslatait még nem is ismerhetjük, a házasság kérdésében bővebben nyilatkozni nem volna időszerű.

Ez azonban nem jelentheti azt, hogy mi, protestáns polgárai e hazának, összedugott kézzel, tétlenségben nézzük végig a körülöttünk megindult ellenmozgalom lefolyását; hanem csak annyi következik ebből, hogy az egyház, mint olyan, ezen első sorban állami jellegű ügyben állást foglalni, aktiv fellépése által a kérdés eldöntésére befolyást gyakorolni nem tekinti feladatának. És ezt magában véve csak helyeselnünk lehet.

Épen azért teljességgel nem tartjuk kívánatos dolognak ügyünk és érdekeink diadalra juttatása szempontjából, hogy a kath. klérus nyomába lépve, a mi lélkészeink is a templomi szószéket használják fel a küzdelem színhelyétül,

❖ TÁRCZA. ❖

A státushatalom és hierarchia.

Midőn a történelem terén párhuzamot vonunk az absolutizmus és parlamentarizmus között, ki fog tűnni jelen alkotmányos szabadelvű kormányunk törvényes álláspontja, szigorú köteletségérzete az opponáló klérus jelen mozgalmái ellenében, melyek már országos lázadásá fajulnak, — Bécs pedig hallgat.

Mária Terézia a családi körben kedvelt férje felvilágosodott (szabadkőműves) Lotharingi Ferencz és később József fia által, államkormányzatban pedig Bartenstein, Harrach, Kaunitz miniszterek által vezetettvén, folytatta, sőt fokozta atyjának az egyházi ügyekben erőtéljes és eszélyes eljárását. Mindjárt 1741. december 24-iki leiratában, midőn a hét éves háboruban a protestánsok 6000 lovas katonát állítottak ki és Beleznai, Kálnoky, Szirmai protestáns hadvezérek még a porosz II. Fridrich ellenében is jól viselték magyokat, a protestánsok üldözését betiltotta. 1749-ben megtiltotta a papi brévéknek és bulláknak placetum nélküli kihirdetését; 1773-ban pedig megparancsolta, hogy a római udvarrai folytatott levelezések a titkos cancellária által történjenek.

1753. szept. 3-iki leiratában a kath. papság erőszakos térítéseit tilalmazza. 1757-iki leiratában a műiparnak ártó felesleges ünnepeket eltörölte. 1751-ben apostoli király czimet vett fel, mire XIII. Kelemen pápa

brévéjében eme szavak olvashatók: „cujus quidem sive consuetudinis, sive privilegii fons ignotum.“

1767-ben elvette a püspököktől a kanonokok ki nevezési jogát; 1773-ban az esztergomi érsekségből a besztecei és rozsnói, a veszprémi püspökségből a szombathelyi és fehérvári püspökségeket kerekítette ki. Nagy-Váradon a görög püspökséget és Horvárországból ugyancsak egyet állított.

1773-ban a jezsuitákat eltörölte; az egyetemeket reformálta, a philosophiai és egyházjogi tantárgyak előadását elrendelte; a tanrendszert Úrményi József s más tudós világiak által dolgoztatta ki.

1770-ben a 24 évesnél fiatalabbakat nem engedte a szerzetbe lépni, a jezsuitákat s piaristákat a koldulástól eltiltotta.

Nemde mindezen intézkedések nyilvánvaló bizonyítékai a státushatalom egyház feletti jogai teljes gyakorlásának? (Sem Mária Terézia, sem II. József tulkapásait menteni eszünkbe se jut.) Még a lelki dolgokban is, az ünnepek, misék, imák szabályozásában is?

A minden felekezetek felett álló kormányrendszer megállapításánál magok a politikai és vallásszabadság reformátorai: Boesky, Bethlen, a Rákóczyak, a szathmári szerződés férfiai is elhibázták a dolgot, elmulasztván a jó alkalmat a ker. vallásnak egyenlőségét, a r. kath. egyházi javak secularisatióját kimondani; kimélttel viseltettek a korszellemet már akkor is túlélt, r. egyház iránt, tulszerények lévén. Sok időre volt szükség a magy. közigazgatás minden ágaiba betolakodott papságnak minden (sokban jogtalan), gazdagsággal támogatott

nemcsak azért, mert programmszerűleg is elvi ellenségei vagyunk annak, hogy az országos politika még ilyen egyházi vonatkozású kérdései is bevitethessenek épen egyházi életünk legbensőbb szentélyébe s ez által egyedül az íge hirdetésére rendelt hely mintegy profanáltassék; hanem helytelennek tartanók a védekezésnek ezen eszközét azért is, mert a templomi szószerk már rendeltetésénél fogva alkalmatlan arra, hogy az efféle közkérdések felett való diszkusszió folyamán, az ellenvéleményekre való vonatkozással, a bizonyításra szolgáló mindennemű érvek egész sorozatát kifejtteni lehessen. A templomi közönség körében egy vélemény, egy akarat, egy értelem uralkodik, a hit, a buzgóság és hálaadás fűzi annak tagjait együvé, s épen azért soha sem volna helyén idegen, oda nem tartozó kérdések felvetése által amaz áhítatos érzület egységét, a vallásos hit magasztos harmoniáját a megzavartatás esélyének tenni ki. A kath. papság sok mindenre felhasználta eszköz gyanánt nemcsak a szószerket, hanem még az emberek vallásos érzületét is, hogy önző érdekeit előmozdíthassa. Hadd hirdessék most is a „béke“ lovagjai a keresztes háborút országszerte, akár Debreczenben is szószerkeikről! Mi csak használjuk templomainkat arra, a mire rendelve vannak: isten dicsőségére s lelkünk megnyugvására!

Hanem igenis! szálljunk ki a küzdelem terére és harcoljunk az alkotmányos élet tisztességes fegyvereivel a békebontó izgatások ellen, igyekezzünk az igazság világító fényével megóvni népünket a lelketlen ámtások útvesztőiben való eltévedéstől. E célra hathatós eszköz kínálkozik a *sajtóban*, a mely szerencsénkre, egy pár zsoldos laptól eltekintve, a józan liberalizmus ügye mellett buzgólkodik. A politikai s nagyobb egyházi lapjaink mellett, a mely utóbbiak eddig is nem csekély szolgálatot tettek érdekeinknek, kiváló feladat jut főleg a népre való hatás szempontjából néplapjainknak, a minők első sorban a *Kis Tükör*, *Téli Ujság*, *A mi otthonunk* stb.

Használják fel különösen lelkészeink és tanítóink a néppel való közönséges társas érintkezéseik kedvező alkalmait annak felvilágosítására, a mi már létező s erre alkalmas társas körök, egyesületek kebelében, előadások vagy felolvasások útján még szélesebb körben s általánosabb hatással munkálható.

A társadalmi téren kifejtendő eme tevékenységen kívül igyekezzünk odahatni, hogy a *törvényhatóságok* részéről megindult dicséretes mozgalom minél több helyen követésre találjon; mert alig lehet valaminek nagyobb súlya ez akcióban, mintha Magyarország törvényhatóságainak összesége vagy azok jelentékeny része,

befolyását, mindenhatóságát leolvasztani. Sokszor megtörtént, hogy az uralkodóknak (mint ma), az alkotmányos kormányoknak legüdvösebb normális intézkedései a kancelláriákban, főtörvényszékeknél, helytartó-tanácsban, főispáni hivatalokban ülő, a megyékben fanatismussal, pénzzel, ármánykodással uralkodó papság által meghiusítottak. Egy oly türelmetlen jézsuíta szellemű főpapság által, melynek a főkormányiszékek rendeleteibe szőtt törekedése szünetlenül a protestánsok jogai csonkítására, személyeik és vagyonaik sértésére, üldözésére és térítésére vala irányozva. Ama: *salvo jure dominorum terrestrium* jézsuíta zárdák a protestáns jobbágyokon önkénykedő kath. földesuri jogokat a minden vallás felett uralkodni kellő fejedelmi felségjog fölébe emelték s a személyesen, lelkiismeretesen uralkodókat hittel is leköteli a lealacsonyító korlátok szigorú megtartására. Nem volt kath. mágnás, püspök, tekintélyes polgár az országban, ki a mesés babonassággal üzőt szűz Mária tiszteletére alkotott *societas Mariana* című társulatnak tagja (vagyis *sodalis Marianus*) ne lett volna.

Ismeretes ez időkorból, hogy Mária csodatevő képénél gróf Zichy Ferencz győri püspök, Batthyány Lajos nádor, Eszterházy György kamarai elnök, a ki templomot építtetett, Koháry István hadvezér szerzetesi fogadást tettek a szüzességről és 595,000 forintot hagyományoztak végrendelet szerinti szerzetesrendek gyarapítására. Mit tehet a legjobb szándéku fejedelem is egy fanatikus nemzetnek, melynek nagyjai vetélkednek a fanatismusban s az ország képvisellete nem átalotta magát Mária országának nevezni, — mit egyebet, mint

azt, mit Mária Terézia az iskolák és egyetemek reformálásával kezdett, — vagy mint III. Károly a törvényszékeknél kiküszöbölte a papi befolyásokat. — A protestánsok nyomorai annyira szaporodtak, hogy tovább tűrni gyávaság lett volna és Bécsbe küldött megbízottjaiknak Nádasdy Leopold kancellár által történt elutasításuk után II. Fridrich porosz királyhoz, a hollandi és angol udvarokhoz folyamodtak, minek következtében a protestánsok sorsa jobbra fordult.

II. József, a világosság erős fejedelme, a jézsuítákat a kormányzattól eltávolítván, az uralkodás kezdetén nagyszerű reform-terveit az egyházi ügyek rendezésével kezdette meg s az akadályokat ott hártotta el, hol legveszélyesebbek voltak: a papságot reformálta. Mindenekelőtt a birodalom egyházát szabályozta Rómával szemben, 1781. márczius 28-dikán kelt rendeletében a szerzetes rendeknek a külföldi szerzetekkel és római főnökeikkel való összeköttetéseit felbontván, őket a hazai megyés püspökök kormánya alá rendelte. Ennélfogva külföldre pénzt küldeni nem volt szabad; majd márczius 30-iki rendeletében minden bullának, brévének s egyéb okiratoknak királyi placetum alá terjesztését parancsolta. Ama protestánsokat átkozó nevezetes „Unigenitus“ és „In coena domini“ bulláknak még az egyházi könyvekből való kitépését is elrendelte; a püspököket jogaik gyakorlására intvén, a dispensatióért Rómába folyamodást eltiltotta; a püspökök eskümintáját reformálta, abba a fejedelem iránti hűséget és engedelmességet bevétette; a római pápának pedig csak in *dogmaticis* engedett némi felsőbbiséget. József boszankodva s erős szavakkal

mint a melyek legfontosabb politikai testületeink s az ország értelmiségének, a nemzet zömének a képviselői, a reformtörekvések mellett foglalnak állást. Oly hatalmasság ez, a mely a menyire ledönthetlen hátvéd, annyira fenyegető ellenfél bármely hatalmi tényezőre nézve.

Törekednünk kell továbbá arra, hogy az állam és a római egyház között való viszony kérdése a végmegoldás felé vezetessék. Ma már mindenki meggyőződhetett napjaink eseményeiből arról, hogy a magyar állam zavartalan fejlődése és megerősödése s a felekezetek békés együttléte mindaddig lényeges akadályokba fog lépten-nyomon ütközni, a mig létezik az államban egy hatalmi tényező formális hatalom nélkül, de annál nagyobb súlylyal és követeléssel, a mely magát az államnak alárendelni nem akarja, a mely mint egy darab a feudális világból, modern alkotmányos államrendszerünkbe beilleszkedni képtelen. Itt parciais reformok nem segítenek. Mint Európa többi kulturállamai is tették, el kell távolítani e korhadtt testet az egészséges szervezetből. A főpapok által élvezett óriási javadalmak, a melyeknek birtoklását egykor a kultura és honvédelem s egyéb országos ügyekben teljesített szolgálatok igazolták, ma már nemcsak anakronizmust, hanem kiáltó igazságtalanságot képeznek, közgazdasági tekintetből pedig feltétlenül kárhuztatásra méltók.

Ezen állami természetű javak *szekularizálása* s a főpapi javadalmak állami rendezése sokáig már csak azért sem késhetik, mert épen a magas klérus sietteteti azt botor magatartásával leginkább; és mert kétségtelen az, hogy épen ez enormis vagyoni erő biztosít számára illetéktelen befolyást és túlhatalmat, ez bátorítja ismeretes vakmerő fellépésekre, de egyuttal e koramult és jogosulatlan előnyök féltése hajszolja a főpapságot egyébként érthetetlen elszántságra minden legkisebb jelentőségű reformtörekvés ellen. A javadalmak kérdésének végmegoldását a fentemlített érdekeken kívül tanácsolja az alpapság kedvezőbb ellátásának állami szempontból fontos tekintete is.

Kitartó következetességgel szükséges továbbá azon czél felé törekednünk, hogy a magyar nemzeti állam és prot. egyház, főleg épen a ref. magyarság érdekközösségének világos elismertetése folytán az állam ne elégedjék meg egyházaink ama támogatásával, a melyet jelenleg államsegély czimén folyóvá tesz és a mi még alamizsnának is szegényes s ugy az államhoz, mint hozzánk méltatlan; *hanem mérje támogatását azon szolgáltatásokhoz, melyeket iskoláink és szegény lelkészeink a hazai kultura, a magyarság és a nemzeti állam érdekében oly erőfeszítéssel és buzgósággal áldozatul hoznak.* Lelkészeink nagy része nem hagyható sokáig

parancsolta rendeletei kihirdetését s a püspököket oda utasította, hogy ha az engedelmisséget lélekismeretükkel nem tudják megegyeztetni, hivatalaikról bátran és tüstént mondjanak le; de már ennyi bátorság a főpapokban nem lévén, a papságot minden történhető lázadásért felelőssé tette, — noha engedett ugyan a papság, de titkon egyesülve mindent elkövetett a fejedelem szándékai meghiusítására.

József a helyett, hogy a protestánsok polgári állását a bécsi és linczi békeszerződések alkotmányos alapjára visszahelyezte volna, 1781. okt. 25-ki türelmi parancsát adta ki, melylyel a protestánsok nem elégedvén meg, sőt bántortalanságukat árulván el, a katolikus püspökök sűrű levelezés és felirat közt a megyéket és világi katolikusokat a protestánsok ellen izgatták. Vagy pedig, mivel jószágukat s címeket a fejedelemtől várták, a kik nyíltan nem ellenszegültek, — a szerzetes rendek Rómában székelő főnökeik tanácsán jártak. A pápa a magyar püspökök tanácsára Bécsbe ment s 4 heti írott értekezés eredménye az lett, hogy József sem eddigi, sem ezután szándéklott újításaitól el nem állott. A veresbarátokat, karthausiakat, terciariusokat, clarissákat, capucinusokat, augusztinusokat, sz.-ferenczieket, apácákat, a sz.-benedeki, premontrei, cistercita, carmelita, paulinus szerzeteket (összesen 134 férfi kolostorban 1484 szerzetessel és 6 apáca-zárdában 190 apáczával) eltörölte; összes vagyonaikat a vallási pénztárhoz s alapítványi tömeghez csatolta, melynek jövedelmeiből a falusi plébániákat látta el, s ha a papok házasságát is megengedte volna teljes czélt érendett volna.

Majd liturgialis rendeletet bocsátott ki József. Az oltárok felékesítését (a papi huzavonák, az együgyű nép kizsárolása czimén) megtiltotta s a sz. Mária szeplőtlen fogantatása emlékére szabott eskü, a sponsaliák kötelező erejét megszüntette, az áttérést szabályozta. Az eltörölt szerzetes rendek templomaiból elfoglalt szent edények, keresztek árvereztetésénél — mivel a papság összebeszélt, hogy az eladás ne sikerüljön, — a zsidók voltak a vásárlók.

II. József az esztergomi érsek elnöklete alatt hitbizományt alakított, a mennyiben az összes egyházi birtok a hívek lelki üdvének előmozdítására szánt hitbizomány, melynek az egyházi személyek és testületek annyiban hasznélvezői, a mennyiben állapotukhoz mért fentartásukra szükséges, a fölösleggel rendelkezni a fejedelemnek, mint az egyház kegyurának s védőjének (alkotmányos országban az alkotmányos kormány) jogaihoz tartozik. E czélből a papság ingó s ingatlan vagyonait és a papok számát összeírattni rendelte. Egy személynek két egyházi javadalom birhatását eltiltotta; a házaknak vizkereszti beszentelését, az égiháborúnál a harangoztatást, a csodás képekhez zarándoklást, bucsujárásokat megszüntette.

Leopold alatt az 1790/1. 26. t.-cz. a vallások egyenlősége törvények által biztosított. A r. kath. főpapság megpróbálta ennek is ellene szegülni, de a fejedelem kormánya által gyujtott világosság szövétneke felvilágosította az ország rendeit is; a jelen volt 543 világi közül csak 84-en jelentek meg a kalocsai érseknél s ezek se irták alá az ellenmondó feliratokat; különösen pedig

abban a társadalmi inferioritásban, a hová őket, minden belső értékük daczára is, épen a mostoha fizetési és vagyoni viszonyok súlyesztik alá! Ma, midőn a közszolgálat terheit viselő egész magyar értelmiség hangosan s nem minden rokonszenv és siker nélkül követeli anyagi helyzetének javítását: a sok küzdelemmel élő prot. lelkesítő kar is megérdemli azt, hogy kedvezőbb ellátásának kérdését napirenden tartsuk. Megnyugtató eredmény elérésére e tekintetben a sokképen igénybevett egyház minden domestikájával s hiveinek áldozatkészsége mellett sem igen lehetne képes. Itt az államtól kell követelnünk, mert nem pusztán egyházi, hanem messzeható állami érdekekről is van szó; és e követelésünket nemcsak a méltányosság és állami eszélyesség, hanem az 1848. XX. t.-cikken alapuló törvényes jog is támogatja, a melynek érvényre emelése már nem késhetik sokáig. Harmadfélmillió tiszta magyar protestáns fel-emelése- és erősítéséről, a magyarság szín-javának kulturális érdekeiről, méltólag gondoskodni nem néhány silány ezer frttal, hanem egy-egy millióval s esetleg milliókkal lehet csupán. A francia állam a maroknyi protestáns francia felekezet kultusz-szükségleteihez már két évtizeddel ezelőtt évi egymillióhatszáz ezer frankot meghaladó dotációval járult.

Végezetül igyekezzünk minden bonyodal-

mak és izgatások daczára is ápolni a hagyományos egyetértést más egyházak tagjaival szemben. Ezt követeli és biztosítja a protestantizmus szellemén kívül népünk józansága, de ezt követeli az eszélyesség is. Nem fogjuk feledni de nem is szabad felednünk soha, hogy a protestantizmusnak a szabadelvűséggel és hazafisággal azonos érdekei védelmében a küzdők sorában legelől ismételve katolikus hazánkfiait volt alkalmunk látni. Hiszszük és reméljük, hogy a Beöthy Ödönök mostani megpróbáltatásunk idején sem maradnak követők, méltó utódok nélkül.

Baczoni Lajos.

TANÜGY.

Tiszántuli cv. ref. gymnásiumaink az 1891/92 tanévi értesítők alapján.

(Folytatás.)

E lapok február 11-diki számában gymnásiumaink tanulói előmenetelének kimutatásában az országos arányszámokat, — nem lévén még kezünkben a miniszter legújabb jelentése — az 1890/1-diki jelentésből vettük. Azóta sikerülvén a közokt. miniszternek múlt évről szóló 21-dik jelentéséhez hozzájutnunk, jelezhetjük, hogy e szerint a százalékszámokban az előző évhez képest változás nem történt s a mi már több év óta úgy áll, a

Széchenyi Ferencz, Sztáray Mihály, Battyány Alajos, Forgács Miklós, Haller József, Splényi József világi katolikusok hatalmasan megtámadták azt és nyilvánították az ország színe előtt, hogy ők azon tanácskozásban részt nem vettek, a tiltakozáshoz nem járultak, mivel az által az emberiség jogai megtagadtnának s a vallás ürügye alatt csak a papi szenvedélyek s érdekek tápláltnának; a róm. vallást egyedül idvezítőnek (Szász Károly ref. püspök szerint a római vallás nem azonos fogalom a keresztyénséggel) mondani s ezen ürügy alatt más felekezeteket polgári jogok élvezetétől megfosztani nem lehet; az emberi lélek szabadságát korlátozni pokoli zsarnokság; nem kell vallás dolgában papokra bízni a törvényhozást, mert a papság elnyomja az embert, hogy magát emelje s azon kérdéssel rekeszték be: vajjon nem kellene-e eszközökről gondoskodni, melyek egy külföldi papi fejedelemtől függő gazdag és hatalmas papi kasztot korlátozni, gyengíteni képesek lennének?

Majd az országos vegyes ülésben, mikor az 1790/1. 26. t.-cikkeknek a törvénykönyvbe felvételéről folyt vitatkozás alatt nyilatkozott és ellentmondott a főpapság, felvilágosodott férfiak ajkairól ily szavak hangzának: „A jelenkor világánál nagy ideje, hogy egyesüljünk azon bátor honfitársainkkal, kik a múlt idők emlékezetét és a szenvedett méltatlanságokat felejtve, velünk a király tiszteletében, a haza és szabadság védelmében kezét fogni kívánnak. Mit akar a papság ellenmondásával? egy képzelt régi jogot visszaszerezni? Micsoda jog volna az, mely a hon javával s Európa rendszerével ellenkezik? Mi lenne vége ezen ellenmondásnak? Mit a király

az országgal végez, az törvény lesz s egy oly rend, mely a többivel mindig ellenkezik, mint felesleges, a törvényhozásból méltán kirekesztendő.“

I. Ferencz alatt az 1790/1. 26. t.-cz. által mindazon kir. rendeletek, törvények, melyeket 120 éves ármánykodásával a római klérus kicsikart, eltöröltettek. Leopold megengedte ugyan, hogy a törvények értelmében a protestánsok egyházi zsinatot tarthattak: de Battyányi primásnak sikerült ezen zsinat presbyteriális intézkedéseinek fejedelmi megerősítését megakadályozni. Sikerült a szüntelen ármánykodó klérusnak ezen üdvös törvény majd minden pontját I. Ferencz király alatt megsérteni; mert még mindig gazdag, s ezért befolyásos s a közigazgatás minden ágának osztályosa, részese, mindenütt jelenvaló s a türelmetlenségben fáradhatlanul munkás és kitarató volt.

Magyarország kormányzását a róm. kath. papság mindig erősen befolyásolta; ezért maradt el hazánk az európai polgárosodás mezején s nem is fog biztosan előhaladhatni, míg a papság egyházi körébe a statushatalom által vissza- s elutasítottatni nem fog. Az emberi nem szellemi s anyagi kifejlődésének, a társas élet tökéletesedésének legnagyobb akadálya a római hierarchia volt.

Az özönvízhez, földrengésekhez, népvándorlásokhoz hasonló szerencsétlensége az az emberiségnek.

Vári Szabó Sámuel.

bukottak száma a múlt évben is az ev. ref. intézetekben volt a legnagyobb. Előnyösebb képet mutat e jelentés a reform. gymnásiumok tanulóinak magaviseletéről, a mennyiben a legtöbb jóviseletű tanuló épen ezen iskolákban volt, csak hogy a kis előnyt nyomban a következőleg siet commentálni: „hol (t. i. az ev. ref. iskolákban) úgy látszik, még mindig nagyon enyhén itélik meg a tanulók magaviseletét.“ Hogy ref. iskoláink általában e commentálásra rászolgáltak volna, alig hiszem; tiszántúli gymnásiumainkról pedig az alábbi összehasonlítás épen az ellenkezőt bizonyítja.

Ugyanis a tíz gymnásium 2085 osztályozott nyilvános tanulója közül jó magaviseletű volt 71·2%, szabályszerű 25·6%, kevésbé szabályszerű 2·8%, mely számok a gymnásiumok országos átlagával egybevetve (71·7%, 27%, 1·2%), azt mutatják, hogy iskoláink a magaviselet megítélésében legalább is oly szigorúsággal jártak el, mint országszerte a gymnásiumokban.

Másfelől azonban lehetetlen hallgatással mellőznünk az értesítőknél a magaviselet kimutatásában rejlő hiányait. Ilyen pl. első sorban az, hogy az értesítőben nem találunk általános magaviseleti statisztikát a táblázatokban, továbbá a fegyelmi eseteket csak 4 iskola mutatja ki. Nem ártana általában a magaviselet osztályozásában is némi egyöntetű eljárásra törekedni s főleg kívánatos, hogy az óramulasztás kimutatása, mint a fegyelmi állapot egyik óramutatója, melyről most csak három iskola emlékezik meg, egy értesítőből se hiányozzék. E fogyatkozások miatt tehát ezúttal tartózkodunk attól, hogy iskoláinkat a magaviselet alapján összehasonlítsuk, mert a hiányos adatok alapján összeállított kép nem lenne hű, nem lenne igaz. Reméljük azonban, hogy jövőre általában a fegyelmi állapot kimutatásában nagyobb gonddal találkozunk s ezt annál is inkább óhajtjuk, mivel a tanügyi kormány jelentéseiben már több év óta ev. ref. iskoláink épen a magaviselet és a mulasztások miatt részesültek kedvezőtlen (noha nem egészen elfogadható) megítélésében.

Sajnálattal kell itt még az erkölcsi elvadás egy megdöbbentő példájáról megemlékeznünk, mely egyik legjobb hírű s általunk közvetlen tapasztalatból fegyelmezettsegéről előnyösen ismert 8 oszt. tanintézetünk fekete lapját képezi. Az esetet a h.-m.-vásárhelyi értesítő (mert itt történt) következőleg adja elő: „A tanév végén jártunk már, a midőn egy VIII. oszt. tanuló osztályfőnöke lakásán azzal a követeléssel lép föl, hogy adandó osztályzata felől nyilatkozzék. És a midőn a közbizsgálatra való utalással utasítja el s addig is kitartó szorgalomra inti: a vakmerő ifjú revolvért ránt elő, a melylyel a boldogtalan merénylő — saját állítása szerint — a maga életére akart törni, de az illető tanár a fegyvert kezéből kiragadta. Természetes, hogy a bűnös merénylő nem maradhatott tovább intézetünk falai között.“ Mi is természetesennek találjuk, de azt kérdezzük, hogy az illető érdemes-e egyáltalán arra, hogy bármely más tanintézet falai befogadják? A példa ragadós s könnyen terjed tova a tanulói elvetemültség ilyen enyhe büntetése révén. Máskülönben az intézet érdekében megjegyezzük, hogy e sajnálatos eset annál feltűnőbb, mert maga az értesítő is e tanévet erkölcsi viselet tekintetében a legszerencsésebb évek közé sorozza s tényleg a jó magaviseletű tanulók száma oly százalékot ér el ez intézetben (81·7%), mely ritkítja párját.

Ugy az állami, mint a conventi rendtartás megengedi, különösen a jobb tehetségű tanulóknak, hogy üres idejüket s fel nem használt munkarejüket rendkívüli tárgyak tanulására is használhassák, sőt az iskolák

az ilyeneknek önként nyújtják az alkalmat több oly hasznos tárgy tanulására, a melyhez az iskolán kívül nehezen lehetne jutni.

Tiszántúli ev. ref. gymnásiumaink ez irányban is igyekeznek megfelelni a kívánalmaknak s vannak oly rendkívüli tárgyak, melyeknek tanulása gymnásiumainkban aránylag általánosabb, mint az összes középiskolákban. Ilyen pl. az ének, melynek tanítására iskoláink jellegükknél fogva is utalva vannak s csakugyan úgy az egyházi, mint a mű-éneklés hangjegyszerrel összekötve intézeteink minden osztályában szerepel.

Figyelemre méltó, hogy a legújabb miniszteri jelentés is beismeri, miszerint az énektanításra, rendkívüli kedélyképző erejénél fogva, különös gondot kell fordítani, sőt kívánatosnak tartja, hogy az énekekben a középiskolai tanulók lehetőleg teljes számban részt vegyenek. A jelentés szerint a miniszter intézkedett is, hogy a rendelkezése és vezetése alatt álló iskolákban a tanuók figyelme e fontos rendkívüli tárgyra a kellő módon ölkeltessék.

Általános elterjedésnek örvend továbbá a rendkívüli (szabadkézi) rajz, melyet Békés kivételével mindenütt tanítanak s egy pár helyen (Kis-Ujszállás, Böszörmény, Karczag) úgy látszik, egész osztályok tömegesen kötelezve vannak rá. Ez eljárást a túlterhelés szempontjából sem helyeselhetjük, másrészt pedig a rendkívüli tárgyak főleg a rendkívüli rajztanításról az a nézetünk, hogy az csak alkalomadásul szolgálhat olyan tanulóknak, a kiknél már eleve nyilatkozik a speciális irányban való hajlandóság arra, hogy ez irányban képességeiket fokozzák.

A modern idegen nyelvek közül gymnásiumainkban csak a francziát tanítják és pedig három helyen, u. m. Debreczenben, Szatmáron és Szigeten. A tanfolyamnak összesen 42 tanulója volt, kik a 3., 4., 5., 6. és 7-dik osztályokból kerültek ki.

A gyorsírást három iskolában (Debreczen, Szatmár, Sziget) összesen 27-en tanulták.

A dal- és zenetanulás mind a négy főgymnásiumunkban szerepel s a felső osztályok ifjúságából alakult dal- és zene-egyesületek gyakorolják, melyek az intézetek ünnepélyein nyilvános fellépéseikkel a múlt tanévben is több helyen köztetszést és dicséretet érdemeltek ki.

Noha értesítőinkben más rendkívüli tárgyak tanulásáról nem találunk kimutatást: mégis magántapasztalataink és értesüléseink alapján állíthatjuk, hogy néhány intézetünkben a tanügyi kormány által újabban rendeltetett is sürgetett testi ügyességek gyakorlása, mint a milyen az úszás, vívás, korcsolyázás a múlt évben is folyamatban volt. Egyszóval különösen főgymnásiumaink tőlök telhetőleg igyekeztek a tanulóknak módot nyújtani arra, hogy önmagukat minden irányban tökéletesíthessék s ez által idővel összes kulturánk fejlődésének tényezőivé váljanak.

Figyelemreméltó jelenség főgymnásiumaink tanulóinak az önképzés terén kifejtett tevékenysége is. Az önmunkásság teréről az ifjúsági „Önképzőkörök“, a nemzeti nyelv és irodalommal való foglalkozás eme protestáns-talajon felsarjadtt elemi iskolái, szolgáltak. E körök közül nem egy igen tisztos multtal (a szigeti 51, a vásárhelyi 31 éves) dicsekszik s akár a tagok számát, akár a munkásság eredményét tekintjük, létjogosultságukat elvitatni nem lehet. Hadd álljon itt róluk a következő rövid ismertetés: Önképzőköre van a négy főgymnásiumon kívül még a m.-turi iskolának. Rendes tagok a felső két osztály tanulói, míg az 5-ik és 6-ik osztályuak csak rendkívüli tagokul iratkozhatnak be. A

tagok száma legtöbb Debreczenben 152; azután Vásárhelyen 111, Szigeten 68, Szatmáron 67. A tagok munkássága szavalásban, felolvasásban, különféle írásművek készítésében, megbírálásában s a gyűlésekben való részvételben áll. Az önmunkásság fokozására pályadíjak kitűzése szolgál, de a kiváló munkásságu tagok egyéb jutalomban is részesülnek. A múlt évben nagyobbára pályadíjakban közel 200 forintot osztottak ki.

A pályadíjak és jutalmak felemlítése önkénytelenül is a gymnásiumaink tanulói által élvezett iskolai jótéteményekre tereli figyelmünket s e tekintetben intézeteink szegénységük mellett is az érdemes, de árva és szegény növendékek legbőkezűbb pártfogói gyanánt szerepelnek. Mivel a jótétemények különféle alakban u. m. tápintézet, ösztöndíj, tandíjkezdmény, segélyezés, könyvek és más jutalmak alakjában osztatnak ki s azok összegét nem minden értesítőben találjuk meg pénzértékben kiszámítva, sőt a hiányos adatok miatt mi is csak megközelítő számítást tehetünk: mindamellett is futólagos számításunk szerint a jótétemények pénzértéke megüti a 26,000 forintot. Ez oly tekintélyes összeg, hogy belőle, ha a 10 intézet összes beírt növendékei számával elosztjuk, 11 forint jut minden tanulóra; miből könnyű belátni, hogy iskoláink a jótétemény címén tanulóiknak kicsi hiján az összes tandíjt visszafizetik.

A fenti summában — mint e lapok 4-ik számában — s. pontosan kimutatta — a debreczeni gymnásium 20,031 forinttal szerepel, melyből 294 tanuló részeseit különféle jótéteményekben. Mintegy 2150 forint körül segélyezte szegény tanulóit H.-M.-Vásárhely, 932 forinttal Szatmár, jelentékeny lehet a 458 forint ösztöndíj és jutalmakon kívül Szigetnek tápintézeti és tandíjkezdményben nyújtott segélye is. A nem teljes gymnásiumok közül Tur és Kis-Ujszállás, annak tápintézeti és benlakási jótéteményével, ez mintegy 320 forinttal tehető segélyezésével emelkedik ki.

Tápintézetet öt iskolában találunk, u. m.: Debreczenben, Szatmárt, Vásárhelyt, Szigeten és Turon. Internátus van Debreczenben és Turon, mely utóbbi helyen méltó elismeréssel kell megemlékeznünk a benlakás korszerű berendezéséről, a mennyiben t. i. a benlakó 22 tanuló számára külön háló-, mosdó- és tanuló-szobák voltak berendezve.

Azonban nemcsak az iskolák teljesítették az érdemmel és szegénységgel szemben pártoló és buzdító feladataikat; hanem a fentartó testületek s egyes buzgó hitsorosok hagyományos áldozatkészségének is fényes példáit olvassuk a múlt évi értesítők lapjain. Új gymn. épület emelését határozta el a karczagi fentartó testület s a tervezetre már a múlt évben kiírták a pályázatot. Gymnásiumának VIII osztályúvá fejlesztését tűzte ki a kisújszállási ev. ref. egyház a várossal karöltve igen jelentékeny áldozattal s e nemcsak céljához már eddig is megnyert évi 10,000 forint állami segélyt. Szintén állami segélyvel, de annak folyóvátételéig saját erejéből is kész a m.-turi gymn. fentartó testülete gymnásiumának VIII osztályúvá vételét már az 1893—94-dik tanévvel megkezdeni. Felemelő a turi reform. egyháztanács egy másik határozata is, melyben kimondta, hogy a tanári fizetéseket fokozatosan az egyházkerület által kívánt magasságra emeli s e célból az első lépést meg is tette, midőn az 1892/93. tanévre a tanárok fizetését 100—100 forinttal javítva 1000 forintban állapította meg.

Szép emléket emelt magának középiskolája történetében a múlt évben a nánási ref. egyháztanács is, a mennyiben az ismeretes Soós-alap életbeléptetése és bevonásával a rendes tanárok fizetését 1000 forintban állapította

meg, 5 új rendes tanárt választott, a vallástanár fizetését 100 forinttal emelte s az utolsó két tanévben 2200 forint felül költött felszerelésekre. Ezen kívül az intézetnek, úgy a tanérok javadalmazása, mint a szertárak folytonos korszerű gyarapítása tekintetében a legkecsesetöbb reményei vannak. Ugyanis a halhatatlan emlékű Soós Gábor méltó művére Soós Sára, részint a tanári fizetések javítására, részint a gymnásium jövője biztosítására, részint gymn. ifj. könyvtár-alapul halála esetére közel 18—20,000 forintnyi alapítványról adott a múlt évben okiratot. Megemlékezett ugyanezen iskoláról a múlt évben elhalt t.-roffi lelkész Tóth Miklós is, ki tanítványi halálából ez intézetnek végrendeletileg 1000 forintot hagyományozott.

Nagyobb alapítványokat nyertek még a múlt évben: M.-Tur két alapítványt 1950 forint értékben, Sziget 1403 forint, Bősörmény 1000 forint értékben. Kisebb-nagyobb adományban kegyes adakozók részéről mind a 10 intézet részesült, legtöbbet kapott e révén Vásárhely, hol az adakozások összege 1066 forint 37 krt tett.

Sinka Sándor.

Tanítók ügye.

Glatz Györgytől, a „Tanítók Szava“ szerkesztőjétől vettük a megkeresést az alábbiak közlésére. Szívesen adunk helyet csekély és lényegtelen kihagyással az érdekes összehasonlításnak, de egyben megjegyezzük, hogy a hazai, akár tanítói, akár más egyéb hivatali fizetéseknek a külföldiekkel való összemérésében nem elég a számoknak egymás mellé való helyezése. Sokat határoznak itt a megélhetési viszonyok is, s ezeknek tekintetbe vételével nem épen mindenütt jutunk ugyanazon konklúzióra. Ezzel azonban távolról sem azt akarjuk kifejezni, hogy a néptanítók fizetése rendezésében kontemplált megoldási módozattal meg volnánk elégedve. A tanítói javadalmazás emelését részünkről is elodázhatatlannak ismerjük.

A szóban forgó cikk következő:

A minimum nálunk és máshol.

A kulturállamok néptanítóinak fizetése, különös tekintettel a minimumra.

Miután a közokt. minister úr a néptanítók fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslat bizottsága tárgyalása alkalmával kimerítőleg nem foglalkozott a más államok tanítóinak fizetésével, nem végzek — szerény nézetem szerint — fölösleges munkát, ha foglalkozom e kiváló fontosságú minimummal.

Ha végig tekintünk a különböző államok, tartományok, kantonok tanítóinak fizetési minimumain, úgy találjuk, hogy ez a legtöbb helyen két számhatár között mozog, melyeknek egyike a magaslatát, a másik a lehető legkisebb alacsonyosságát jelöli. Az alsófokú minimumokkal az összes vizsgákat le nem tett segéd- és rendes tanítók; a középső és felső minimumokkal a vizsgázott tanítók díjaztatnak. Franciaországban 5 minimum van. Romániában és Braziliában 2-féle minimum található, az egyiket a falusi, a másikat a városi tanító kapja. Magyarországon szintén 2 minimum van: a 200 és 300 forintos minimum. Horvátországbau csak egy minimum van. Több országban a helyi viszonyoktól vagy a lakosság számától függ a minimum magassága. „A hány ház — annyi a szokás.“ Ausztria tartományaiban és Északamerikában a nő és férfi tanítók fizetése közt 90%-tól 60%-ig is lemenő differenciát találunk.

Midőn a különböző államokban ily szempontok

szerint rendezett minimumokat találunk, szükséges mind az alacsony, mind a közép, mind a magas minimumokat tekintetbe venni. E nélkül minden hivatkozásunk, indokolásunk, bírálatunk egyoldaluvá válik. A miniszter úrtól ily irányu indokolást örömmel vennénk, mert leplezetlenül tárná fel a mi elmaradottságunkat más államokkal szemben, mert csak azt a sebet lehet gyógyítani, a melyet az orvosok láthatnak. De most térjünk át a nevezetesebb államok minimumainak kimutatására:

Sorszám	Ország neve	A minimum osztr. ért. frtban	A maximum osztr. ért. frtban
1	Egyesült államok	819—1365	?
2	Angolország	900—1800	3200
3	Franciaország	400—840	?
4	Porosz és Württemberg	540—1200	} 2790
5	Bajorország	504—1320	
6	Szász királyság	510—1100	
7	Románia	432—1080	1728
8	Brazília	400—700	—
9	Svájcz	320—450	800
10	Ausztria és tartományaiban	300—800	1065
11	Horvátország	400	720—980
12	Magyarország	200—300	lesz 510

A minimum és maximum határa a következő államokban csak megközelítőleg mutatható ki:

Portugáliában 336 frt és 700 frt között váltakozik a tanítói fizetés.

2. Spanyolországban 250 és 800 frt között.
3. Olaszországban 200 és 480 frt között.
4. Oroszországban 323 és 404 frt között.
5. Belgiumban??

Ausztriában a tanítói fizetések tényleg magasabbak jóval, mint nálunk. Csehországban a fizetési minimum pedig 600 frt. Poroszországban, mely ország mint első ismerte föl a népiskolának az állami belterjes fejlődésre való nagy hatását, az új iskolai törvényjavaslat szabad lakáson kívül 1000 márka kezdő fizetést állapít meg, úgy, hogy az 1600 márkáig, vagyis 600—960 forintig emelkedhetik. Baden nagyhercegségben az új népiskolai törvény 1100 márka kezdő fizetést (660 frt) 27 évi működés alatt 1800 márkára emelkedőleg (1080 frt) állapít meg. A német birodalomban a vidéki tanítók fizetésének átlaga 855 márka (512 frt), a városiaké pedig 2250 márka (1350 frt). Schaffhausen kanton törvényjavaslata így kívánja rendezni a tanítók fizetését: A 8 osztályú elemi iskolában a tanítók fizetése 1400 frank (560 frt), 1500 (600 frt), 1600 (640 frt), 1700 (680 frt), 1800 fr. (720 frt); a hét osztályúban 1400 fr. a legkisebb, 1700 fr. a legtöbb; a hat osztályúban hasonlóképen, az öt osztályúban 1400 fr. a legkisebb, 1700 fr. a legtöbb; a négy osztályúban 1400 fr. a legkisebb, 1600 frank a legtöbb; a háromosztályúban 1400 frank a legkisebb, 1600 frank a legtöbb; az egy osztályú, vagyis osztatlan iskolában a tanítók fizetése 1600 frank. A tanítónők a jelzett fizetéseknek $\frac{4}{5}$ -ét kapják. Itt hivatkozom még Verédy Károly budapesti kir. tanfelügyelőnek a Magy. Paed. m. e. 1—2. számában közölt adataira is szóról-szóra: „Különben a tanítók javadalmazása összefüggésben van a tanítás eredményével. És ha a német tanítók fizetése, különösen az intelligens városokban, folyton emelkedésre vall, az annak a helyes igazságnak általános méltatására vezethető vissza, hogy jó munkaerő csak jó jövedelmezés mellett biztosítható. E tekintetben nézetem az, hogy a kérelem indokolt, mert tanítóságunk erre üdvös munkálkodásával rászolgált. És hogy kérelmüket e mel-

lett szerény igényünek tartom, azt csak néhány fizetési skálával akarom igazolni. A berlini elemi iskolai tanítók hét fizetési fokozatba vannak beosztva ez idő szerint. A fokozat a következő: I. fok. 1600, II. 1900 III. 2200 és 2300, IV. 2500 és 2600, V. 2700. VI. 3000 márka. Érdekesebb ennél a lipcsei elemi tanítók javadalmazásáról szóló kimutatás. Az ideiglenes próba-időre meghívott okleveles tanítók évi fizetése 1350 márka, az elemi iskolai igazgató-tanítók évi javadalmazása, alkalmaztatásuk első évében 4500 márka, ötöd-éves pótlék pedig 300 márka. A tanítók javadalmazása akként van biztosítva, hogy az a szolgálati évek szerint van tagolva és pedig 1—5 évi szolgálat alatt 2100, 5—10 évig 2400, 10—15 évig 2700, 15—20 évig 3000, 20—25 évig 3300 és 25—30 évig 3600 márka évi fizetést kap minden rendes tanító. És ez a javadalmazási fokozat nem is tartozik a legjobbakhoz, mert ennél pl. a frankfurti sokkal kedvezőbb.

Sőt, hogy egészen közel fekvő példát említsünk, a mi Horvátországunkban (mely népoktatásügyét az anyaországtól függetlenül intézi) a fizetési minimum 400 frt, hét ízben 50 frtos korpótlékkal; tehát 750 frtig emelkedhetik.

És ez adatok nem légből kapottak, megegyeznek azok a Verédy Károly-féle „Paedagogiai Encyclopaedia“ adataival. A főntebb kimutatásból minden ember beláthatja, hogy az államok egész sora már rég megelőzte Magyarországot. Romániában a falusi tanító 432 frtot, a városi 1080 frtot kap. A törzsfizetés 15%-kal öt év után, 30%-kal tíz év után, 45%-kal tizenöt év múlva és 60%-kal 20 év alatt emeltetik. Oroszországban, a hol a tanítókat vesszözik és Szibériába küldöztetik, a hol a tanköteleseknek alig 1%-a jár iskolába, ott is magasabb fizetést élveznek a tanítók, mint a mi 300 frtunk. Általában 200—250 rubelt kapnak, a mi 323 frt 80 kr.-nak és 404 frt 75 kr.-nak felel meg.

Az európai államok között Magyarország legkevesebbet költ a népoktatásra. Az a kis lakosságú Belgium is költ annyit a népnevelésre, mint Magyarország összesen. Spanyolország 2-szer, Olaszország 3-szor, Poroszország 5-ször, Franciaország 7-szer, Angolország 9-szer annyit költ évenként a népoktatásra, mint Magyarország.

Ime ezekből is látható a szomorú való állapot. Szegény — beteg — Magyarországon mindenre bőven telik, csak a népoktatásra nem.

Végül megjegyzem, hogy ha Magyarország a művelt államok között a néptanítók fizetése tekintetében csak a közép helyet akarja elfoglalni, akkor is a segéd-tanítókat faluhelyen 400 frttal, városban 500 frttal, a rendes tanítókat faluhelyen 600 frttal és a városban 1000 forinttal és 10%-os ötödéves korpótlékkal kellene dotálni.

Követeli ezt az ország szomorú helyzete, elmaradottsága és végre a tanítók titkolt nyomora.

Szabó József.

KÖZÉLETÜNK.

Felhívás a magyar evang. reform. egyház összes tagjaihoz.

Egyetemes Zsinatunk már f. é. április hó 2-ikán tartott ülésében határozatilag kimondotta, hogy „egy, a debreczeni főiskolával kapcsolatban álló teljes bölcsészeti kar, mint középiskolai tanárképző intézet, és egy —

esetleg a kolozsvári tudomány-egyetemmel is kapcsolatba hozható ref. theologiai kar felállítását egyetemes egyházunk elsőrendű szükségei közé sorozza *s ezek együttes létesítésére az előkészítő lépéseket megtenni s azok alapját lerakni már most kívánja.* S e végből bizottságot küldött ki, mely a két intézet létesítésére szolgáló forrásokat s meglevő alapokat számba vévén, a netalán még hiányzó felállítási és fentartási költségekre új forrásokat keressen és hozzon javaslatba.

E bizottság jelentésére és javaslatára Egyetemes Zsinatunk f. é. december hó 1-én és 2-án tartott ülésében kimondotta, hogy — a kötelező megadóztatás mellőzésével — az önkéntes adakozás folytonosan buzgó és kimeríthetetlen forrását kívánja első sorban igénybe venni.

És áthatva azon meggyőződéstől, hogy a szóban levő mindkét intézet felállítása, szervezése és fentartása nemcsak református, hanem egyetemes protestáns érdekek: elhatározta testvéries kérdést intézni az ágostai hitvallású magyarországi egyház zsinatához is, nem volna-e hajlandó mint egyház hozzájárulni a kitűzött kettős cél valósításához.

Egyetemes Zsinatunkat mind e határozataiban az az erős meggyőződés vezette, hogy egyfelől középiskoláink leendő tanárainak protestáns szellemben való képzése s a felekezet nélküli állami tanárképző intézetekben is megnyerhető tudományos szakképzettség mellett és fölött, az azokban meg nem nyerhető erős protestáns szellemben való neveltetés és képzés elsajátítása —, másfelől leendő lelkészeinknek, a most is minden egyházkerületünkben fennálló theologiai intézetekben nyerhető képzés mellett és fölött — a most csak külföldi egyetemeken nyerhető — magasabb tudományos képzés s szélesebb látkör elsajátításának egy hazai magyar tudomány-egyetemen lehetővé tétele: oly nagy és kiválóan protestáns érdekek, melyeknek megvalósítására áldozatoktól sem szabad visszariadnunk.

És bár nem zárkozott el Egyetemes Zsinatunk annak eleven érzetétől sem, hogy egyetemes egyházunknak egyéb sürgető szükségei is vannak, minők szegény egyházaink s lelkészeink szükségeinek ideiglenes és állandó orvoslása, szétszórva élő h. veinknek összetartása és egyházunk s hazánk és nemzetünk számára megmentése, melyeknek fokozatos kielégítéséről az Egyetemes Közalap segélyforrásaiból folyvást gondoskodik is s jövőre, az erre szolgáló forrásokat és eszközöket még növelve, egyre fokozottabb mértékben kíván gondoskodni: — mindamelllett szintén elsőrangú szükségnek ismerte fel úgy a protestáns szellemben való tanárképzést, mint a magasabb fokú lelkészképzés előtt egy hazai egyetem tudományos forrásainak megnyitását; abban az erős meggyőződésben levén, hogy csak tudományosan képzett és a mellett evangéliumi hitünkhöz hű s hitbuzgó lelkészek — s az ifjúság nevelését nemcsak a tudomány, hanem az egyház szellemében is, vallásos és egyházas irányban vezető tanárok buzgó működése biztosíthatja úgy azt, hogy egyházunkban és gyülekezeteinkben szilárdul álljon az az alap, *melyen kívül más fundamentumot senki sem vehet:* t. i. a Jézus Krisztusban való hit s az arra épített buzgó vallásosság és tiszta erkölcs, valamint azt, hogy iskoláinkban, vallásos szellemű tanárok által, hű, buzgó, áldozatra kész tagok neveltesse az egyháznak és a hazának, kik mint őseink, a jövő nemzedékekben is, még a legnehezebb időkben is megálljanak egyházunk *védelmében* úgy, mint *felvirágoztatásában*.

Számba vevén Egyetemes Zsinatunk a szóban levő

két intézet első felállításához és fentartásához, sőt tovább fejlesztéséhez szükséges, valamint a már rendelkezésre álló alapokat, arról győződött meg, hogy már az első felállításhoz még hiányzó összeg a debreczeni főiskolánál felállítandó bölcészeti kar- és középiskolai tanárképezdénél évi 8000 forintot, a kolozsvári egyetemmel kapcsolatos theologiai karral évi 6000 firtot, összesen évi 14,000 forintot (vagy az ennek 5⁰/₁₀₀-os számítással megfelelő 280,000 forint tőkét) tesz ki, mely önkéntes adakozásokból s alapítványokból lesz beszerzendő.

Ismeretes protestáns szegénységünk mellett első tekintetre ez nagy összegnek látszik! De a szintoly ismeretes protestáns buzgóság mellett még sem oly nagy, hogy előállítható nem volna. Ha minden egyházkerület és egyházmegye, a maga körében megteszi kötelességét, hogy egyes egyházait, lelkészeit, összes híveit a közreműködésre buzdítsa s vezesse, ha magok az egyházkerületek s egyházmegyék közpénztáraikból s általános egyházi czélokra rendelt alapjaikból s jövedelmeikből alapítványok tételével vagy évjáradékok biztosításával jó példával járnak elől, ha az egyes tehetősb egyházak ugyanezt teszik a köz javára; ha minden lelkész, tanár és tanító s az egyház minden szolgálója lelkére és kezébe veszi a szent ügyet, s házról-házra járva, a híveket adakozásra buzdítja, lelkesíti, ha az egyes hívek meghallják a felhívó szót, a gazdagok alapítványaikkal, a kevésbé módosak, valamint az erkölcsi testületek, évi járadékok kötelezésével s még a legszegényebbek is egyszersmindenkorra, bármi csekély adományokkal, habár csak fillérekkel is járulnak a szent cél előmozdításához; ha még ágostai hitvallású evangélikus testvéreink is, a hozzájuk testvéri bizalommal intézett kérdésre, közös protestáns érdekünk valósítására velünk egyesülve sorakoznak, ha minden protestáns, gazdag és szegény, megteszi, a mennyit tehet és senkit, sem közöny, sem elfogultság, sem álszemérem vissza nem tart attól, hogy adjon, a mennyit adhatni *elgondolta szívében:*

akkor a szent cél rövid időn megvalósulva s a tervezett bölcészeti és theologiai két fakultás felállítva, megnyitható lesz s üdvös működésüket protestáns egyházunk javára, Isten dicsőségére megkezdendik.

Erre kérjük, buzgó esdekléssel egyházunk híveit, nagyjait és kicsinyeit, erre egyházainkat s egyházi hatóságainkat.

A kegyelem Istene tegye fogantatossá a mi kérelmünket s áldja meg az áldozók buzgó áldozatait.

Kelt a Magyarországi ev. ref. Egyetemes Egyház 1891. évi december 5-ére összehívott Zsinatának 1892. évi december hó 5-én tartott üléséből.

b. Vay Miklós
világi elnök.

Tisza Kálmán
világi alelnök.

Kolozsvári Sándor
világi jegyző.

Kun Bertalan
egyházi elnök.

Papp Gábor
egyházi alelnök.

Tóth Sámuel
egyházi jegyző.

Külföldi apróságok.

Rómából, ha valahonnan, mindig lehet valami új hirt közölni. Most, midőn a pápai pénztár gyarapítása és a pápi uralom növelése céljából, az öreg Leo atyának tiszteletére megint újabb alkalmatosságot csináltak, felmerült a vatikánbeli tanácsos páterek körében az az eszme, hogy jó volna ott, a pápai kuria mellett olyan monumentális épületsoport hozni létre, mely a világhírű Péter-templomot, minden tekintetben fölülmulná. A műépítészeti bizottságnak egyik tagja, Parochi bitor-

nok elibe is terjesztette a pápának a tervezetet, mely szerint a középben kiemelkedő óriási kathedrál körül, a világ keresztyén államainak mind megannyi kollégiumai foglalnának helyet, a mi ezt az eszmét fejezné ki, hogy Róma — mint a pápa városa — a világot uraló keresztyénségnek központja. A költségek kerekén százmillió lírára rughának s az építési munkában 14000 ember venne részt hat álló esztendőn keresztül. Ezt a rengeteg sok pénzt, ebben a szűk világban is összegyűjteni remélik a Péterfillérekéből s az e célra meghirdetendő bűnbocsátás után kiszabott járulékokból. Az idő éppen most a legkedvezőbb. A bűn számtalan fajai, a hamis bukások, sikkasztások, csalások sohasem voltak inkább napi renden, mint a jelen század ez utolsó tizedében. Tétzel Jánosok is akadnak nagy számmal, míg a Lutherok, Kálvinok, Bézák kora már lejárt. Ám itt az idő, most vagy soha! Eszünkbe jut önkénytelenül, hogy Babelben az özönvíz után, éppen ilyen szándékkal akartak az emberek olyan óriási tornyot építeni, mely nevéket s dicsőségeket örök időkre fenntartsa. De az Úr az ellenében kérkedő gőgös emberi szellemet megszegyenyítette s megzavará az ő nyelvöket. Ezt a történetet a Vatikánban is tudják. De hát Róma nem tanul és nem feled. — Vigasztaló jelenség azonban az, hogy ugy Rómában, mint az egész olasz földön, az evangélium kezd tér után tért foglalni. Az 1891. évben részint az egész teljes biblia, részint az új szövetségi szentírás összesen 166,915 példányban kelt el. Sziciliában egy bibliaárus tízezer példánynál többet hozott forgalomba s s ennek áldásos következményei egyre jobban meglátzanak mind a vallás-társadalmi, mind a polgári élet terén. Különösen tevékenyek e tekintetben a valdensek, a kik az evangéliumi hűségére kiváló sulyt fektetnek. Nemélhető tehát, hogy ez a jó kovász át fogja hatni a poshadásnak indult olasz egyháztársadalmat s a harmadik évezred küszöbén majd csak megvirrad talán Rómában is! Mert ott még ma, a vallás éppen olyan árucikk, mint volt a legsötétebb középkorban. Leo atya minden tette azt igazolja, hogy előtte nem az Isten országának dicsősége, hanem a csalhatatlan pápaság uralmi fölénye lebeg, eszmény gyanánt. Manning, nem régiben elhunyt bibornok ugyanis látónoki hévvel megjósolta a pápának, hogy a vatikáni Kuria legerősebb támasza a tömeg, a demokraczia leendő. Ennek a jóslatnak akar érvényt szerezni a most unalomig dicsőített Leo atya, ki a socialismusnak karjaiba hajlík, hogy megremítse az uralkodókat s ádáz módon erősítse saját székét. Hajh ha majd megvirrad, beh kínos és keserves lesz az ébredés! Vigyázzunk és imádkozzunk!

Az óvilág Rómájától nem tanulhatván bölcseséget, tekintsünk át a kolumbusi új világba, hol az evangélium és a reformáció minden téren haladást, életet, áldást teremtett. Ezt fogja fényesen igazolni a folyó év őszén látható óriási világkiállítás Chicagóban s az ezzel egyidejűleg tartandó vallási parlament, melyről már többször megemlékeztünk ugyan, de még mindig lehet és kell is arról tájékoztatnunk szíves olvasóinkat. Legközelebb jelent meg és küldetett el ugyanis a világ minden részébe, ennek a nagyszabású gyűlésnek a tárgysorozata, melyhez hasonló gazdag tartalmu előadási ciklust még ritkán állítottak össze egyházi férfiak. A parlament a Kolumbusról nevezett óriási csarnokban fogja tartani üléseit, folyó évi szeptember hó 11—27. napjain. Minden nap három ülést tartanak, a melyeken az ázsiai nagy államtestek vallásalakzatainak, a buddhizmus, confucianizmus, hinduizmus, parsizmus, továbbá a mohamedanizmus, zsidó és keresztyén vallásnak legkiválóbb férfiai fognak

előadásokat, jelentéseket, tudományos és társadalmi fontosságú beszédeket tartani. A rendkívül bőséges programmból a következő tetteket említjük fel: Első nap, azaz szept. 11-én, a föld minden részéről egybegyűlt, különböző nyelvű és vallású képviselőknek szíves találkozása és üdvözlése, viszont azoknak a parlamenti bizottság üdvözlétére adandó válasza után, a nagygyűlés megalakul. 12-én kezdetét veszi a vallás, állam, erkölcs, társadalom, mívelődés, szóval a szellemi, lelki és földi lét összes térein felmerülő és folyton fel-felújuló nagy problémáknak lánczolatossá fejtetése. Isten eszméje és létezése, az ember teremtésének célja, Teremtőjéhez s a mindenséghez való viszonya, a vallási tudatnak és istenimádásnak különböző formákban történő nyilvánulása, a hét egy napjának, mint nyugalomnapnak megszentelése, a vallásnak a humanizmushoz, tudományhoz, morálhoz való viszonya és a családi, egyéni, társadalmi s állami életre gyakorolt befolyása, a keresztyénségnek minden vallásrendszerek felett felülálló világtörténelmi jelentősége és más ezzel rokonkérdések, mind fejtegetés és vitatás tárgyai lesznek. A program végleges megállapítása, a most jelzett ügyrendre vonatkozólag beküldendő vélemények alapján fog történni, de előreláthatólag ezen, a már előlegesen körvonalozott munkakörön alig fognak lényeges változtatásokat tenni. A kongresszusi bizottság további működését ezentúl is figyelemmel kísérjük s a nevezetesebb mozzanatokot időről-időre jelezni fogjuk — szintén jövő számunkban soroljuk elő azokat a belmissiói eredményeket, melyeket külföldi hitsorsosaink, az egyesületi élet terén kifejtett lankadatlan tevékenységök által a legközelebbi multban elértek.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszteletű Kiss Áron püspök úr,** ki, mint ismételt is örömmel jelenthetjük, már csaknem teljesen kiépült, különösen beszélő szervét fenyegetett betegségéből, orvosai tanácsára egyidőre még tartózkodni levén kénytelen minden nagyobb, idejét igénybe vevő munkától, f. hó 23-án Budapesten lakó fiához utazott, honnan meg majd Nagy-Kőrösön lakó másik fiához megy néhány heti üdülő szórakozásra. Isten vezérelje püspök urunkat s hozza őt ismét vissza erőinek teljességében.

— **Ev. ref. konvent.** A konventi elnökség megállapodásából folyólag a f. évi konvent egybejöveteleire márczius hó 14-ik napja s ennek d. e. 10 órája tüzetik ki Budapestre az ev. ref. főgymnásium tanácstermébe.

— **A római Curia egyházpolitikája.** Némely vidéki pseudo-interviewoknál, melyek rendesen nem valami nagyon hízogó szavak kíséretében szoktak megzafoltni, s a melyek megtörténtök után legfeljebb némi pikáns utóízök miatt emlegettetnek még rövid ideig: sokkal nagyobb, mert általános érdekléssel bíró nyilatkozat, melyet a pápai államtitkár: Rampolla bíboros tett egyik fővárosi lapunk (a Pester Lloyd) speciális tudósítója előtt, a ki a szerkesztőség által lett külön végett Rómába küldve a pápa püspöki jubileumára. Az igen érdekes távirati tudósítás, melyet még bővebb levélbeli fog követni, következőleg hangzik:

Róma, febr. 21. Rampolla bíborossal beszélgetésem alkalmával kijelenté a bíboros, hogy ismeri Magyarország

belső helyzetének veszélyes voltát, különösen azt, hogy a nemzetiségek bátorítást merítenek támadó lépéseikhez az egyházpolitikai nehézségekből. De nem a Curia oka mind ennek — tevé hozzá. — Mi nem keressük a harcot. A mi elemünk, a mi célunk a béke. Miért ártanánk Magyarországnak, ennek a katolikus országnak? A pápa minden népek atyja, Magyarországnak is csak javát akarja.

Szabadságot vettem magamnak megjegyezni, hogy ezen jóindulat dacára Magyarország életérdekei szenvednek sérelmet, pedig az ország consolidatioja az egyháznak fontos érdeke, mert országunk az a védő gát, mely az orosz orthodox áradást megakadályozza.

Rampolla: Mi belátjuk ezt s készek vagyunk a békeért mindent megtenni; de a pápának sincs határtalan hatalma; a dogma az ő határa. Azon túl nem léphet ő sem. Viseltessenek Önök tisztelettel a mi lelkiismeretünk iránt s mi is figyelembe vesszük érdekeiket.

Azt jegyzém meg, hogy a mai kabinet egyházpolitikai programja oly pontokat is tartalmaz, melyek a dogmával nincsenek ellentétben, mint a zsidó hitfelekezeti receptiója, az anyakönyvek államosítása, s kérdezém, hogy tehát egyedül csak a dogma szab határt a teendő engedményeknek, más szóval, hogy a Curia ezen nem dogma ellenes tervek elé nehézségeket nem fog gördíteni.

Rampolla: Az anyakönyvek államosítása csak a Csáky-féle rendeletet fogja helyettesíteni. De mi nem türünk semmiféle lelkiismereti kényszert papjainkkal szemben, nem fogjuk tűrni, hogy a keresztelei bizonylatot más confessiók lelkészeinek kiszolgáltassák. Miért bocsátá ki gróf Csáky ezen rendeletet?

Megjegyzém, hogy az állami anyakönyvek behozatala után a februári rendelet úgy is vissza fog vonatni; de utóvégre is a törvény: törvény s a míg érvényben van, meg is kell azt tartani.

Rampolla egy kissé ingerülten így válaszolt: Részletekbe most nem bocsátkozom, csupán azt ismételletem, hogy a Curia Magyarországnak őszintén jót akar; tegyen a kormány oly javaslatokat, melyek nem ütköznek a dogmába s ez esetben a legbarátságosabb előzőkenység felől biztos lehet.

Ennyi a legérdekesebb új hír Rómából, melyhez a legújabb csak az lehet, hogy a magyar nemzetiségű zarándokokat a pápa, állítólag betegsége miatt, mind ez ideig nem fogadhatta. Habár a biboros úr felől eddig táplált gondolkozásunk a fentebb közölt interview által változást nem szenvedt, sőt talán még jobban megerősödött abbéli meggyőződésünk, hogy magyar államiságunknak ő eminentiájánál talán még a minden oroszok czára is jobb barátja: mégis felette sértő lenne mindnyájunkra, ha Rómába zarándoló szegény és jámbor hazánkfiai a bibornok miatt még a pápa elé sem bocsátatnának. A legújabb sürgönyök szerint a magyar zarándokok a pápa által mégis fogadva lettek. A pápa betegségből annyira felépült, hogy beszédet is intézett hozzájuk. Megelégedésének adott kifejezést a felett, hogy a magyarok a jubileumi ünnepélyről nem hiányoztak. A Curia — mondá a pápa — mindig jóindulattal volt eltelve Magyarország iránt, a mint ez is *annak idején* törhetlen ragaszkodással viseltetett a sz.-szék iránt. A pápa hangsúlyozá, hogy a *magyar püspöki kar iránt* teljes bizodalommal viseltetik s a jelen voltakra ezután áldását osztá. A beszéd előttünk némi szemrehányásnak is megjárja. Azt ugyan nem vártuk a pápától, hogy a kormány politikája iránt egymásután bizalmat szavazó törvényhatóságaink iránt viszont ő tanúsítson bizalmat;

de Rampolla biboros úrtól mégis csak megvárhatná „Mária országának“ kath. lakossága, hogy „törhetlen ragaszkodásáról“ ne csak mint a mult idők tényezőjéről tétessen megemlítést. (A.)

— XIII. Leó római pápa ötvenéves püspöki jubileuma. Mult vasárnapon nagy ünnepe volt az egyetemes r. kath. egyháznak: ekkor ünnepelte szentséges atyjának, a most uralkodó XIII. Leó pápának ötvenéves püspöki jubileumát. Nincs, és ha igazságosak akarunk lenni, nem is lehet semmi kifogásunk azon ünnepélyek ellen, melyeknek zaja betöltötte a föld kerekességét mindenütt, a hol csak róm. kath. hívek laknak. Kötelességüket teljesítették ezzel hitök földi fejedelme iránt. Zengett hát a föld kerekén mindenütt: „Jubilate, ecce Sacerdos Magnus!“ Zengett az Magyarországon s zengett itten Debreczenben is. A helybeli római kath. templomról hosszú zászlók lengedeztek, egyik a nemzet, másik a pápa színével. A templom homlokzatán óriás betűkkel voltak felírva e szavak: „Tartsd meg Isten a mi szent Atyánkat, XIII. Leót, az ötvenéves püspököt.“ Az oltár felett az Ur ama szavai állottak: „Te Péter vagy és ezen a kőszálon építem az anyaszentegyházat és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta és neked adom a mennyek országa kulcsait. Szent Máté 16., 18., 19.“ Napilapjaink már előre nagy hanggal hirdették, hogy ez alkalommal d. e. 9 órakor Makucz Ernő káplán úr fog szent beszédet tartani, melyben kimutatja, mennyi jót tettek a pápák Magyarországnak? Nem érezzük magunkat hivatva részletesen közölni a tisztelendő káplán úr szent beszéde menetét, melyről pedig igen részletes jegyzeteink vannak. Csak azon mozzanatát akarjuk annak kiemelni, melyben azt mutogatta, hogy az anyaszentegyház mostani hazátlan (?) és szegény (?) feje és elődei mily sok jót tettek erkölcsileg és anyagilag is hazánkért. Ennek igazolására tanú szerinte a történelem: „Várna, Belgrád, Mohács, Buda“ (de talán a tiszt. úr a várnai szerencsétlen csatát, melynek egyenes okozója az esküszegésre ösztönző Caesarini Julián bibornok volt, nem találta szerencsés példának, mert azt nem részletezte); hiszen a belgrádi győzelmet szent Kapisztrán János keresztes hadával nyerte ki Hunyadink (vajjon nem önérdék s önvédelem volt ezen segítség főmotivuma?) Buda visszafoglalásánál meg hiába forgatom a történelem lapjait, nem találok a pápák nevét. A tiszt. úr talán maga is észrevette, hogy mindez adatok nem nagyon igazolták beszédjének tárgyát, új oldalról igyekeznek tehát argumentálni a mellett eme szavaival: „de hogy annál inkább hála és tisztelet töltse el „magyar katolikus (sic!?) szívünket“ a szentszék iránt, lássuk, mennyi kincsessel segítették hazánkat? S itt felemlíti, hogy 1454-ben, Konstantinápolyban a törökök által való elfoglalása után, talán 60,000, Mátyás alatt 1459-ben 300,000, Ulászló alatt 350,000 arannyal segítették a pápák hazánkat, II. Lajos alatt pedig engedélyezték, hogy a zárdák összes arany és ezüstneműi hadsereg-gyűjtésre fordíttassanak s a pápa 10,000 ember kiállítását magára vállalta. Ezután a részleteket mellőzve, 50.000,000 aranyra teszi a tiszt. úr a pápáknak hazánk függetlenségére, megvédésére nyújtott adományát s kiemelte végül, hogy a pápa segítségére sietett Szegednek, a nagy magyar kath. városnak legújabbban is, midőn azt az árvíz elöntötte. Szerettük volna azonban mindenesetre, ha a tisztelendő úr nem dobálózott volna oly könnyedén az 50.000,000 arany óriási nagy számával, hanem részletesen kimutatta volna azt, hogy mikor és miért kapta hazánk a pápától ezen rengeteg összeg pénzt, — no meg, mint magyar embernek, méltányosságból azt is ki kellett volna mutatnia,

hogy hát hazánkból, több mint 800 év alatt mily összeg vándorolt át péterfillér s más czímek alatt Rómába?! — *Dr. Wolafka Nándor* makáriai vál. püspök, debreczeni prépost-plébánus úr pedig szombaton, vasárnap, hétfőn és kedden egy beszéd-cyklust tartott a pápaságról, melynek tárgyai a következők voltak: 1. a pápaság isteni eredete; 2. a pápa és az igazság (a pápai tévmentesség vagy csalatkozhatatlanság); 3. a pápa és az erkölcsiség; 4. a pápa iránt tartozó kötelességek. Nem akarjuk részletezni ezen beszédeket sem, elég, ha annyit mondunk, hogy a pápaság istenítése képezte azok fő tárgyát. Természetesnek találjuk azt is, hogy a beszéd-cyklus harmadik részében a püspök úr nem emlékezett meg a pornokratia uralmáról, a X. században élt János pápáról, Johanna papissáról s mindazokról a bűnös erkölcselenségekről, melyek olykor-olykor a pápai tiara viselőitől áradtak szét e szegény föld lakói közé. Ne bántsuk e dolgokat mi se, hiszen épen hazánkban a „pax” lett mostan jelszóvá. Hadd ünnepeljék hát nyugodtan a mi róm. katolikus atyánkfiai az ő jubileumi ünnepeiket, csak hazánkban ne izgassanak az államrend, az országos törvények s a nem róm. katolikus egyházak jogai és lelkiismereti szabadsága ellen!

— **Halálozás.** Fájó érzellemmel közöljük az olvasóinkat is bizonyára meglepő gyászhirot, hogy *Peterdy Károly* munkácsi lelkész, a beregi ev. ref. egyházmegye esperese, f. hó 22-én elhunyt. Régen ott rágódhatott már a fereg az érdemes, a minden rokonszenvre, szeretetre és tiszteletre méltó férfiú életfájának gyökerén, mert már a közelebbi mult zsinaton is feltűnt ismerőseinek az ő csüggeteg hallgatagsága, szokatlan kedvetlensége. A közelebbi püspökválasztás után ő volt most már a tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek hivatalra legidősebb esperese, a mennyiben e tisztét 1876. óta viseli. Gondoskodtunk, hogy nekrológot közölhessünk róla, ki egyházmegyéjében, ott hazánk északkeleti részén, rendkívül sokat, erejétől telhetőleg mindent megtett magyar véreink, hitfelekezetünk összeszedése s aztán összetartása érdekében. Legyen áldott emlékezete! — Becsületesen megfutott életpálya után legyen nyugodt síri álma! A család a gyászestéről a következő jelentést adta ki: Özv. Peterdy Károlyné szül. Pap Erzsébet — Peterdy Irma férjével Balázs Jánossal és gyermekeivel, Peterdy Kálmán, Ida, Károly, Ilona és Béla — Peterdy Pál gyermekeivel — Pap József nejével Illés Idával és gyermekeivel és Zágoni Károly a legmélyebb fájdalommal tudatják a legjobb férj, apa, nagyapa, após, testvér és sógornak *Peterdy Károly* munkácsi és munkácsi kir. orsz. fegyintézet ev. ref. lelkésznek, — a beregi ref. egyházmegye esperesének, beregvármegyei közigazgatási és megyebizottsági tagnak stb. f. évi február hó 22-én, éjjeli 1/3 órakor, életének 60-ik, lelkészi áldásos működésének 38-ik, esperesi hivatala buzgó teljesítésének 17-ik évében történt gyászos elhunytát. A megboldogultnak hült tetemei f. hó 24-én d. u. 2 órakor a helybeli ev. ref. templomban tartandó gyászszertartás után fognak az ev. ref. temetőben örök nyugalomra tétetni. Munkács, 1893. február 22. Áldás és béke lengjen porai felett!

TARTALOM-JEGYZÉK: Teendők az ultramontán izgatásokkal szemben. Bacsoni Lajos. — Tárca: A státushatalom és hierarchia. Vári Szabó Sámuel. — Tanügy: Tiszántúli ev. ref. gimnáziumaink az 1891/92. tanévi értesítők alapján. Sinka Sándor. — Tanítók ügye. Szabó József. — Közéletünk: Felhívás a magyar evang. reform. egyház összes tagjaihoz. — Külföldi apróságok. — Különfélék. — Hirdetések.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.

Debreczen, 1893. „Csokonai” nyomda és kiadó részvény-társaság nyomása. — 309.

PÁLYÁZAT

a heves-nagykunsági ev. ref. egyházmegyébe kebelezett **nagy-kun-madarasi** egyház halálozás által megürült egyik lelkészi állomására.

Evi jövedelem díjlevél szerint 941 frt 50 kr.

1. Százyolczvankilencz forint az egyház pénztárából. — 2. Ötvennyolcz köböl buza az egyház magtárából. — 3. Ötvenhárom köböl árpa ugyanonnan. — 4. Négy öl kemény tűzifa. — 5. Hat hold szántó föld, melynek adóját az egyház fizeti. — 6. Stóla.

Megjegyeztetik, hogy e javadalomnak felét — a stolarék kivételével — a kegyeleti év leteltéig, azaz 1894. május 1-ig, illetve a földnek 1894. szept. 29-ig elhalt lelkész özvegye fogja élvezni.

Ezen egyház az egyházmegye 18/1883. sz. végzése által *másod osztályba* van sorozva.

A megválasztandó lelkész köteles lelkészi hivatalát *1893. május 1-én* elfoglalni s a heves-nagykunsági papi gyámintézetbe belépni.

A felszerelt pályázati kérvények *f. évi márczius 15-ig Dorogi Lajos* esperes urhoz Kisujszállásra küldendők.

Debreczen, 1893. február 22.

KISS ÁRON

püspök.

PÁLYÁZAT.

A máramaros-szigeti, államilag segélyezett ev. ref. lyceumban, egy természetrajzi és földrajzi tanszék betöltendő. A tanárnak kötelessége a *természetrajzot és földrajzot*, mint főtantárgyakat hetenként 20 órán, esetleg valamely kisebb más, de rokontárgyat (pl. történelem) tanítani s tagjává lenni a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi tanári nyugdíjintézetnek.

Evi fizetése *1100 frt, 200 frt lakbérrel*. A kinevezés joga a lyceumi pártfogóság felterjesztésére a nagyméltóságú m. kir. vallás és közoktatásügyi Miniszter urat illeti.

Az állomást elnyerni óhajtók, a kik a nagyméltóságú közoktatási kormányval kötött szerződésnél fogva csak ev. ref. hitvallásuak lehetnek, kérvényüket és végzett tanulmányaikról, képesítésükről s eddigi alkalmaztatásukról szóló bizonyítványaikat *folyó évi márczius 20. napjáig* a lyceum felügyelő Gondnokságához *Máramaros-Szigetre* küldjék.

M.-Szigeten, 1893. február hó 21-én.

Szöllősy Antal,

lyceumi felügyelő gondnok.